

Geachte leden en belangstellenden.

Van het bestuur.

Wanneer U dit nummer van "Onder d'n Kroezeboom" ontvangt, zijn we al weer in de laatste maanden van het jaar 1987 beland, met zijn lange avonden en in december de gezelligheid van Sinterklaas en Kerstfeest. De komende maanden zijn echter ook bijzonder geschikt, om eens meer aandacht te schenken, aan de historie van Ruurlo in al zijn facetten, zowel bestuurlijk, maatschappelijk als cultureel. Evenals veel andere plaatsen in onze omgeving, heeft Ruurlo zich ~~in de loop van~~ in de loop der eeuwen ook ontwikkeld van een klein dorp met daarnaast, enkele buurtschappen, waarin bijna ieder zich bezig hield met landbouw en veeteelt en dat wel in de eerste plaats om daarmee letterlijk in eigen levensonderhoud te voorzien, naar een "plattelands-gemeente", waarin groene weiden en akkers, alsmede veel bossen en afzonderlijke beplantingen nog in hoofdzaak het beeld bepalen. Doch hierin heeft de zuiver agrarisch werkende bevolking nu een veel kleiner, maar zeker nog een zeer belangrijk economisch aandeel. Waarschijnlijk zal thans verreweg het grootste gedeelte van de werkende bevolking zijn bestaan vinden in allerlei andere beroepen, zowel in als buiten Ruurlo.

Als we nu nog even terugkijken op de slechts korte "historie" van onze vereniging, dan moeten we constateren, dat onze ledenlijst een zeer regelmatige aanwezigheid vertoont, doch dat daarin ook de agrarische bevolking langzamerhand een minderheid zal gaan vormen. En dit zijn toch juist de mensen, die het meest aan Ruurlo gebonden zijn, niet alleen vanwege hun werk, maar meer nog vanuit de historie gezien. Het is dan ook opmerkelijk, dat er tijdens een dia-lezing over de boerderijen, die ons lid de heer F. Toevank, samen met de archivaris de heer S. Molenaar, heeft gehouden voor de Plattelandsvrouwen, een zeer grote behoefte bestond onder de aanwezigen, om meer informatie over hun boerderijen en de bewoners van weleer. De bestudering van het ontstaan en de geschiedenis van die boerderijen en hun bewoners vereist echter veel tijd en we zouden dan ook gaarne meer leden met "daadwerkelijke" interesse in onze werkzaamheden laten delen. Er is nog heel wat te doen.

Toch zijn we met verschillende activiteiten al behoorlijk gevorderd en kunnen er waarschijnlijk in het komende jaar, in samenwerking met belanghebbenden, al enkele onderwerpen worden afgerond en zijn daarover publicaties te verwachten. Tenslotte willen wij allen bedanken, die hebben bijgedragen om onze vereniging meer bekendheid te geven en door artikelen in ons kwartaalschrift, zowel in opzet als uitvoering, hun aandacht en tijd hebben besteed om het aanzien en de inhoud kwalitatief steeds beter te maken.

Na dit laatste nummer van de 4e jaargang, gaan we hopelijk aan de 5e beginnen. Dat wordt dan ons eerste lustrum in 1988 en het zou best in onze doelstelling passen, als we daar zo tegen het einde van volgend jaar eens extra aandacht aan konden schenken door middel van een tentoonstelling van bijvoorbeeld oude foto's met een uitvoerige toelichting.

Laten we dit artikel dan mogen beëindigen met de wens, dat er uit de leden of belangstellenden een commissie gevormd kan worden, die iets dergelijks voorbereidt.

Verslag van de Algemene Ledenvergadering op 14 oktober 1987.

Met kennisgeving waren afwezig de bestuursleden D. ten Arve en J. Oonk.

Deze algemene ledenvergadering was noodzakelijk geworden, omdat op onze jaarvergadering van 11 maart 1987 de noodzaak naar voren was gekomen, om de Statuten en het Huishoudelijk Reglement te herzien. Er was toen een commissie benoemd, die het één en ander zou bekijken en eventuele wijzigingen c.q. aanvullingen zou voorstellen. Daar thans de commissie zover was gevorderd, dat zij de voorstellen ter goedkeuring aan de leden kon voorleggen, werd een Algemene Ledenvergadering uitgeschreven, waardoor de lezing van de heer Boekelder werd uitgesteld.

Onze penningmeester, de heer van Bremen, zat bij afwezigheid van de voorzitter de vergadering voor en kon slechts een klein aantal leden verwelkomen. Gedurende de vergadering kwamen echter nog een aantal belangstellenden binnen. Er kon dan ook zinvol over de voorstellen worden gediscussieerd. De voorzitter had daartoe de heer Widman, als voorzitter van de commissie, verzocht deze discussie te leiden. Hoewel men het over het algemeen met de voorstellen eens was, waren er toch enkele punten, die nog eens door de commissie bekeken eventueel gewijzigd moesten worden. Er kon niet worden gestemd, omdat het daarvoor vereiste aantal leden niet aanwezig was. Er moest daarom een nieuwe Algemene Ledenvergadering worden belegd en deze werd vastgesteld op woensdag 11 november 1987, om 19.30 uur.

Hiermee was het voornaamste gedeelte van de avond afgehandeld en kon men nog enkele andere zaken bespreken. De secretaresse deelde mede, dat het bestuurslid, de heer J. Oonk voor deze functie wilde bedanken, omdat hij, door omstandigheden, al geruime tijd niet als bestuurslid kon functioneren. Hierkwam kwam dus de dringende noodzaak naar voren, om een nieuwe kandidaat voor die functie te vinden, hetgeen tijdens de vergadering niet lukte.

Hierna kon de voorzitter, onder dankzegging voor de inbreng, de vergadering beëindigen.

Activiteitenplan historische vereniging Old Reurle.

In verband met enkele wijzigingen in ons activiteitenplan volgt hieronder een nieuw schema van deze activiteiten voor het komende seizoen.

Zonder tegenbericht zullen alle bijeenkomsten gehouden worden in De Luifel.

11 november 1987: Lezing van de heer Looper over de Nederlandse Archieven.

9 december 1987: Lezing en dia's over de Algemene Geschiedenis door de heer Aartsen.

13 januari 1988: Lezing over klootschieten door de heer H. Bosker.

10 februari 1988: Lezing over een nog te bepalen onderwerp door de heer Klein Hesselink Sr.

13 april 1988: Lezing over boerderijen in en rond Ruurlo door de heer F. Toevank.

11 mei 1988: Lezing en dia's (300) over kastelen en landhuizen in de Achterhoek door de heer J. Hazenberg.

Voordracht nieuw bestuurslid.

Naar aanleiding van de mededeling op de ledenvergadering van 14 oktober j.l. dat ons bestuurslid J. Oonk, wegens drukke werkzaamheden elders, zijn functie moest neerleggen en de daarna gedane suggesties, heeft het bestuur enkele leden gepolst. We zijn dan ook verheugd, dat de heer H. Ligtenberg, Vordenseweg 5 te Ruurlo zich bereid heeft verklaard, om zich kandidaat te stellen voor de opengevallen bestuursfunctie. Wij zullen hem dan ook op de ledenvergadering van 9 december a.s. voordragen als nieuw bestuurslid.

Mededeling van de redactie.

Met de geplaatste verhalen in deze "Onder d'n Kroezeboom" is de redactie nage-
noeg weer door haar copy heen. Nog steeds komt de ingeleverde copy slechts van
een beperkt aantal leden van onze vereniging. Indien U ook iets interessants
heeft, lever dit dan in op het redactieadres, zodat wij ook de komende jaren ons
blad kunnen blijven vullen met leuke en interessante artikelen.
Mogen wij ook op U rekenen ?

Recensie.

Nog warm van de drukpers heb ik het boek "De Historie van Zieuwent" direct - en
eigenlijk veel te vlug en nog maar oppervlakkig - gelezen. Het is geschreven
door vader en zoon Jan en Raymond Boekelder, waarmee ik al een jaar of vijf ge-
leden, op een cursus oud schrift in Zelhem, kennis heb gemaakt.
Ze waren aanvankelijk met hun drieën en vielen toen al op door de talrijke in-
teressante copieën van oude akten en artikelen, die ze overal vandaan, hadden
gevonden en zeer nauwgezet hadden omgezet in het hedendaagse schrift.
Als voorzitter van de vereniging "Old Rurlo" waren mijn verwachtingen over dit
boek dus al vrij hoog gespannen, maar het boek met maar liefst 400 bladzijden
overtreft alles wat ik tot op heden op historisch gebied van Zieuwent en onze
directe omgeving had gelezen.
Als vereniging kunnen we er dan ook trots op zijn, dat we de heer J. Boekelder
destijds als lid hebben mogen inschrijven. Ook werd er al eens een artikel van
zijn hand in ons kwartaalschrift gepubliceerd.
Ik vraag mij nu alleen af, hoe wij nog ooit veel nieuws over de historie van
Ruurlo zullen kunnen brengen, als dit boek door ieder in onze omgeving is gele-
zen. Toch ben ik niet zo pessimistisch over onze vooruitzichten op dat gebied.
Zij hebben ons immers de weg gewezen naar de verschillende archieven en ik ben
er van overtuigd, dat zij ondanks hun zeer intensieve en nauwgezette speurtocht
in het verleden nog lang niet alles hebben kunnen insien en ook lang niet alle
archieven tot de bodem hebben omgespit.
Er is echter één vraag, die zich nu telkens levensgroot aan mij opdringt:
"Hoe is het toch mogelijk, dat het Ruurlosche Broek eeuwenlang een twistappel
is geweest tussen Ruurlo, Borculo, Eibergen, Groenlo, Lichtenvoorde, Zelhem en
zelfs Hengelo (G), terwijl het in wezen door de voortdurende wateroverlast toch
nauwelijks enige waarde had als cultuurgrond.
Ongetwijfeld zijn er in de diverse archieven van de betreffende gemeenten in-
teressante brieven te vinden, die mogelijk een oplossing voor dit probleem geven.
Enfin, er blijft nog genoeg te doen, ook op het gebied van boerderij- en stam-
boomonderzoek.

D. ten Arve.

A 'j plát kónt praoten, mo 'j 't neet laoten.

De veurige keere had ik 't aover beume dee in Reurle epot bunt. Door bun ik met de mist in egaon. D'n boom op 't Karkplein woor vrogger un hek ummestaon hef, is neet epot met de kroning van Koningin Wilhelmina, moor in 1913 met de viering van honderd joor koninkrijk. Degene dee mien hierop eweezen hef, nog bedankt.

Dit keer wi'k 't hebn aover de Orangerie dee in de tuin van 't Huus te Reurle hef estaon. Nao de oorlog was 't zo zwoor toe etakeld, dat er niks anders opzat as afbrekken. Volgens 't kadaster was disse orangerie in 1879 ebouwd, door veur stond op dee plaatse un schure.

Zo'n orangerie was un aoverdekte tuun en dee diens as winter verblief veur de oranjebeumkes dee zommers langs de paa'n in 't park stonn. An dee beumkes konn' wal sinasappels kommn moor dat duurn drie joor veur ze riepe waarn en dan smaaktn ze nog bitter. Ze maaktn d'r wal marmelade van. De beumkes ston'n in tonnen met handvattn um ze te kónnen verplaats'n.

In 't archief van 't Huus te Reurle is nog un gastenboek met handtekeningen van bezukers van de orangerie uut 1890. Op 't eerste blad steet "Men wordt vriendelijk verzocht geen dwaasheden in dit Boek te schrijven". Toch steet 'r un opmerking in op blz. 43, al is dat gin dwaasheid, moor meer un omschrijving hoo de bezukers 't vonn. " In volle bewondering, zoowel voor de overschone plaats als wel dank aan de eigenaar, die ons tot genieten in staat stelde". Dat schreef H. Chr. van Hoorn met broeders en neef uut Amsterdam.

Achter de orangerie was un bruggeske dat op de Stapeldiek uut kwam, an de kasteel kante zat 'r un hekke veur woor wie as kind vake gingn kieken um wat van dee veur ons onbekende plaats te zeen.

Dit was 't veur disse keer, good gaon en tót de volgende keer.

Albert Jan.

(E) 87.78

(E) 87

Herinneringen aan vroegere tijden (deel 2)

door mevr. M.H. Everink - Kromdijk.

Voor dat het meisje ging trouwen moest ze eerst een merklap of zoals het oorspronkelijk heet een letterdoek maken. De oudste letterdoeken zijn ongeveer 60 & 70 centimeter groot. Deze werden met wol opgemaakt. Deze doeken droegen meestal alleen de namen van de naaste familie met bloemmotieven.

Woonde men onder een landgoed, dan werd vaak in het midden het kasteel gemaakt. Later werden die doeken veel groter, soms van 70 bij 125 centimeter. Deze droegen behalve de familienamen meestal bijbelse voorstellingen, bijvoorbeeld Mozes in het biezen mandje; Rebekka aan de bron; het laatste avondmaal, enzovoort. Deze waren wel wat makkelijker te maken, omdat die toen al voorgedrukt te koop waren. De oudere doeken waren dat niet.

Was dat allemaal voor de uitset klaar, dan moesten de bedden gestopt worden. In een manufactuuraankoop werd tijk gekocht. Dit is een zeer sterke en zeer dicht geweven stof. Er werden dan 2 zakken van genaaid, voor een onder- en bovenbed. Dat moest ook heel stevig en goed gedaan worden, anders ging daar later het dons doorheen. Als deze gestopt werden met het dons, dat je ook bij een winkel kon kopen, werden er meestal 2 vrouwen van de naaste buren gevraagd om te helpen. Het was een erebaantje, alhoewel je van onder tot boven onder zeer fijn stof kwam te zitten. Had je nu mensen, die het niet zo goed konden betalen, dat werd er ook wel kapok gebruikt. Dat was natuurlijk niet zo goed en ging ook niet zo lang mee. Ook betaalden de mensen de kleine veertjes van kippen, maar het echte dons kwam van de ganzen. De kippenveertjes werden weleens vermengd met kapok, maar dat ging heel verloop van tijd klitten. Was er bijvoorbeeld eens veel ziekte of een sterfgeval in zo'n gezin en een buurvrouw vond in zo'n bed die veren met de kapok verkleit, dan was dat de reden om te zeggen, dat ze de heksenketen in bed hadden. Het werd ook wel heksenkrans genoemd. Dan was het oordeel geveld. Het waren heksen en alle omgang met zulke mensen werd vermeden. Daar ontkwamen die arme stakkers niet aan. Ze hadden het toch al niet breed en dan kregen ze dat ook nog op hun brood, met alle gevolgen van dien. Maar om op het beddenstoppen terug te komen: Het was natuurlijk een zeer stoffig werk en dus moesten de kelen geregeld gespoeld worden. Dat bleef niet bij een kopje koffie of thee. Als drank was er vroeger onder de boerenmensen niets anders dan brandewijn en een glaasje rood. Wat dat was, weet ik niet, ik denk een vruchtenwijntje of boerenjongens. Later kwam er ook bier waarvan de vrouwen dan donkerbier met suiker dronken.

Naderde de grote dag, dan moesten de "willeftansugers" gevraagd worden. Dat waren in de regel jongens uit de naaste familie. Zo niet, dan werden er ook wel eens buren gevraagd. Het was een ware eer, het te mogen doen. Men kreeg dan een stok met een roos oraan en een roosje aan de pet. Hiervoor werden 4 of 6 personen gevraagd. Met 2 man ging men tezamen te voet een kant op, met de namen op een brief. Bij elk adres werd een borrel gedronken, of soms wel 2 borrels. Zodoende liep dat weleens uit de hand en dan kwamen ze wel eens 2 maal op hetzelfde adres, omdat ze de namen niet meer uit elkaar konden houden. Waren ze daarmee klaar, dan kwamen ze weer bij de ouders van de bruid bijeen en werden daar goed voorzien van koffie met brood en droge met-worst. Waren ze dan weer wat opgeknappt, dan gingen ze samen, de hele groep, de naaste buren uitnodigen. Je was er niet erg gelukkig mee, als je zo'n stel in huis kreeg. Die kregen dan weer gedroogde metworst of je kookte een pan vol eieren. Zelf heb ik het meegemaakt, dat ze de eieren met bast en al opaten en met de nodige drank wegspoelden. Het smakelijk!

Iedereen was dan ook blij, wanneer dat feest was afgelopen. Op de trouwdag zelf, ging het in het algemeen wat rustiger toe.

De eigenlijke bruiloft werd meestal 2 & 3 weken later gehouden. Trouwde men niet in het voorjaar, dan werd het feest ook wel uitgesteld tot in mei, zodra het vee in de wei was en de deel en de andere stallen schoongemaakt waren. Het feest werd namelijk thuis gehouden. Dan werd de koe stal omgetoverd tot tapkast en werd in de gruppe, waar anders de mest in komt van de koeien, een tafel gezet. Geen gewone tafel, maar één op schragen met lange planken er overheen.

Voor de deur van de stal waar anders de koeien naar buiten gaan, werden tonnen met bier gezet en daar werd een pomp op geplaatst. Zo werd daar bier getapt en over de tafel aangegeven.

Ook de rest van de drank stond in de stal. Aan de voorzijde en op de deel werden tafels gemaakt en zitplaatsen van planken.

Als je kwam, kreeg je eerst koffie. Had je die op, dan ging je wat achteruit zitten, waar ook banken stonden en daar kreeg je dan een borrel. De naaste familie zat ik de grote keuken. Heel anders dan tegenwoordig, werden de bruiloften in die tijd niet zo groot gehouden. Getrouwde mensen gingen er tusschen 3 uur 's middags naar toe. Dan was het toegestaan, om de kinderen uit school mee te nemen. Men ging dan evenwel om 8 uur weer naar huis. De jongelui kwamen later, na het melken, en bleven soms wel tot in de kleine uren jés.

Er werd weinig gedanst. Het was meer hoppen en de polonaise en varen, varen, tot dat je er zeeziek van werd. Als muziek was er meestal iemand met een harmonika, en ook wel eens 2 personen. Die zaten dan voorin zo'n klank in, die buiten stond of op de hilde (dit is de solder boven de koestal).

In Overijssel ging het iets anders, daar het namelijk nog wel eens aan de streak gebonden was. Daar was helemaal geen muziek en er was ook geen bruiloft. De eerste dag was voor de ouders en de tweede dag voor de jongelui. Ook de burens hadden de tweede dag bruiloft, want die hadden de eerste dag alles verzorgd. De tweede dag werd verzorgd door de naaste familie. Dit feest ging ook wel door tot 4 à 5 uur in de morgen.

Brood werd er ook gegeten op de deel. Dat was allemaal wittebrood en krentenbrood, wat wel was gesneden, maar niet gesmeerd. De boter stond erbij en ook de hammen. Deze werden vaak door de naaste familie gegeven en werden heel op tafel gezet. Men moest er dan zelf de plakken van afsnijden.

Dat één en ander wel eens uit de hand liep, als men een hele middag brandewijntjes had gedronken, kunt U zich voorstellen. Ik had meestal al genoeg voor ik aan tafel ging, want dan was het echt vaak zo: "Als de wijn is in de man, is de wijsheid in de kan".

Zelf ben ik helemaal niet zo'n feestganger en ben wel blij, dat het niet meer zo is als vroeger. Met de gesmeerde broodjes gaat het nu wel netter toe.

Het in ondertrouw gaan werd wel heel eenvoudig gedaan. Dan ging je in de loop van de dag bij wederzijdse ouders op bezoek, 's Avonds was er bij de bruid aan huis een zogenaamd "boksenmaal". Lat was alleen voor de jongelui van de naaste burens en de naaste familie. Ze kregen dan een pijpenkastje, dat door de timmerman was gemaakt, met glas ervoor. Bovenin zat een grote roos van kunstsof. Het onderste gedeelte was een lange pijp, ook versierd met roosjes en voorzien van de namen van bruid en bruidegom, plus de trouwdatum.

In de kerk trouwen deed men heel weinig en als men dat deed, was het op zondag na de trouwdag in een gewone dienst. Dit betrof alleen de protestantse bevolking. In het feest achter de rug, dan moest men weer aan werken denken. In het voorjaar was het in het verleden ook voor de boerin een seer drukke tijd. Ze hielp met melken, verzorgde het jonge vee, de varkens en de kippen. Ze bakte de pannekoeken, die om 8 uur klaar waren, want dat was het ontbijt.

De gemeste varkens werden verkocht, maar er werd ook thuis, door een huisslachter, een varken geslacht voor eigen gebruik. Dat was dan een hele drukte. Je zorgde voor gekookt water, dat in een fornuispot gekookt werd. Dan kwam de huisslachter, die het varken slachtte. Er werden er varkens voor de verkoop geslacht. Als ze schoon waren, werden ze buiten op een ladder gezet en de andere dag afgeleverd. Het bloed werd bij het slachten opgevangen en hiervan werd met roggemeel "bloedbrood" gemaakt. Dat was soiets als nu de bloedworst, maar dan van grof gemalen rogge en er werden grote ronde ballen van gemaakt en gaar gekookt in de fornuispot. Later werden ze dan aan brokjes gesneden en in een pan aan de kook gebracht. Er gingen dan kaantjes door van het vet, dat van de darmen afkwam. De reuzels moesten erin blijven zitten. Het was een stevige kost, die ik erg lekker vond, en nog weleens zou willen eten.

Was het ontbijt op en de boel aan kent, dan moest de boerin vaak naar buiten op het land aan het werk. Dat begon al heel vroeg in het voorjaar, namelijk eind maart, begin april. Er moest dan al geharkt worden in de weilanden. Daar werd 's winters de mest uit de varkenshokken heen gebracht. Het lange stro moest er dan weer uit geharkt worden.

Natuurlijk kwam dan ook nog de grote voorjaarschoonmaak, met het schrobben en boenen van alle stallen en het ruwe houtwerk. Nauwelijks was dit klaar, of de haver moest gewied worden, want daar mocht geen onkruid in staan. Ook de rogge ging

men wieden. Men kende toen nog geen chemische bestrijdingsmiddelen. Die rogge- en havervelden waren geen tuintjes, maar akkers van 1 & 2 hectare groot. Daarna waren de aardappels en de bietenvelden aan de beurt. Als moeder in de winter ook nog in verwachting was, viel dat heus niet altijd mee. Je werkte door, totdat de weeën het niet meer toe lieten. Zwangerschapszorg vooraf was toen niet bekend. Je ging een keer naar de dokter en vroeg of hij je wilde helpen als het even was. Maar was dan de kous mee af. Geen wonder dat er vroeger werd gezegd: "een kraamvrouw staat met één been in het graf". Kraamkoors en nierversgiftiging kwam nog aleens voor, ook werden er kinderen dood geboren. Bij het in orde maken van de luiermant werd daar ook rekening mee gehouden. Uit voorzorg werd altijd een wit ponnetje (truitjes kende men toen niet) met een wit mutsje in de luiermant gelegd voor als er eens iets mis ging. De gewone ponnetjes waren van blauw bedrukt katoen en een enkele witte. Deze werden aan de voorkant van plooitjes voorzien. In de taille werd voorop een band vastgenaaid, tot aan de zijkant. Daarna werden het banden die dan achter dicht gestrikt werden.

De baby werd heel stevig ingepakt in een wollen dekentje, waarin boven eerst een servet werd genaaid, waar het kindje op kwam te liggen. Dan werd het stevig ingesnoerd, de handjes mochten er boven uit, maar verder werd alles tot een stevige pop verpakt.

Of het nu 30 graden boven nul of 20 graden onder nul was, de baby werd eerst bij moeder in bed gelegd, want men ging geen wieg klaarmaken voor die tijd, want dat was niet goed. Je kon nooit weten hoe of het afliep.

Een maand voor de baby verwacht werd kwamen de buurvrouwen (de beide naaste) op de koffie, om te kijken of je de luiermant goed voor elkaar had. Zij verleenden ook hulp bij de bevalling en kwamen 9 dagen lang, elke morgen, de baby wassen en verschoneren. De ene buurvrouw kwam 's morgens en de andere 's avonds. De baby ging niet in een kinderbadje; er was alleen maar een grote kom. De kraamvrouw mocht die 9 dagen alleen haar gezicht wassen, want anders konden er bloedingen ontstaan. Ook het bed van de moeder werd opgemaakt en zo nodig verschoond.

Na 9 dagen mocht je weer op en dan moest je het maar zien te rooien. Soms was je door al dat liggen zo slap op de benen, dat alles draaide, maar dat ging wel over. De dokter kwam in die 9 dagen ook nog wel eens een paar keer kijken naar moeder en kind. In dat opzicht is er gelukkig veel veranderd, want nu zijn ze vanaf de 2-de of 3-de maand onder controle en gaan naar zwangerschapsgymnastiek. Voorwaar een hele vooruitgang.

Als de moeder weer alles kon, moest ze eerst naar de kerk. Aan de dominee maakte je dan van te voren bekend, wanneer je van plan was 's zondags je eerste kerkgang te doen. Als het mogelijk was, ging je samen met je man, maar dan moest er wel iemand thuis zijn. Nog hoor ik de dominee zeggen: "Er zijn hedenmorgen 2 of 3 moeders aanwezig, al naar gelang er waren, die U blijde moeders hebt gemaakt. Heer neem haar dank en die van haar echtgenoot aan en moge de dankbare taal hun harte zijn aangaande Mij en Mijn huis. Wij zullen den Heer dienen".

Sommige mensen zeiden: "Ik heb liever een dolle hond in huis, dan een vrouw die haar kerkgang nog niet heeft gedaan". Zolang je daar nog niet heen was geweest, ging je nergens naar toe, zelfs niet naar je naaste bureu. Dit verschilde nog wel van streek tot streek.

De baby bleef ongeveer 6 weken stevig ingepakt. Daarna ging het wat luchtiger. De dikke inpak werd vervangen door een rokje. Of dat nu voor een jongen of een meisje was, deed er niet toe. De jongens droegen soms wel een jaar of twee de rokken tot zij zindelijk waren. Dit was gemakkelijker dan een broek.

Waren de kinderen 5 & 6 maanden, dan werden ze gedoopt. De beide naaste buurvrouwen kwamen 's morgens de baby aankleden. Dat was vroeger voor alle kinderen hetzelfde. De jongens gingen ook in een jurkje, maar ook dat verschilde nog weleens. Persoonlijk weet ik niet anders, dan dat bij ons thuis alle kinderen (12 in getal) allemaal in dezelfde jurk zijn gedoopt. De jurk was van witte batist, versierd met veel kant en een bijpassend mutsje. Maar nu is het wel zo, dat mijn ouders niet tot de boerenstand behoorden. Ze woonden eerst in Enschede. Iemand uit de naaste familie of een buurvrouw bracht de baby in de kerk. Na afloop van de dienst werd er een kopje koffie gedronken en hooguit een glaasje brandewijn en dan was het afgelopen.

Het inkomen van een onderwijzer in de 19e eeuw.

door A.J.P. van Heck.

Bron: Raadsbesluiten van de gemeente Ruurlo.

In het begin van de vorige eeuw ontving de enige onderwijzer begraad van de Dorps-school een tractement van f. 50,- per jaar. Hij gaf les in rekenen, schrijven en de Nederlandse taal.

Tijdens de Franse bezetting ontving hij geen cent voor de moeite, maar in 1814 werd hij in de gelegenheid gesteld, alsnog zijn achterstallig tractement te declareren. Dit was 78 gulden, 8 stuivers en 10 penningen.

In 1825 kwam dezelfde onderwijzer in de gelukkige omstandigheid te verkeren, om tot ontvanger der belastingen in Ruurlo te worden benoemd. De vergoeding hiervoor was f. 50,02 per jaar. In 1827 werd deze vergoeding verhoogd tot f. 97,-.

Anno 1830 komt vast te staan, dat hij naast bovengenoemde inkomsten nog f. 325,- aan schoolgelden ontving en als koster had hij bovendien het genot van bruin rogge en het vrije gebruik van 80 Nederlandse roeden bouwland.

Dat hij het met al dat werk erg druk had blijkt uit het feit, dat hij door de gemeenteraad op zijn vingers wordt getikt, omdat hij zich te weinig met de school bemoeide ('s zomers waren er 90, in de winter 170 leerlingen).

Na zijn overlijden in 1850, hij had er toen 43 dienstjaren opzitten, krijgt de nieuwe (hoofd)onderwijzer f. 50,- per jaar meer en een jaar later heeft hij de vrije beschikking over een stuk broekgrond aan de Batsdijk, een stuk schaddegrond op het Veller en een stuk heidegrond in het Windmolenveld.

In 1858 komt er meer duidelijkheid over zijn inkomen, dat dan bestaat uit:

een landelijk tractement van	f. 50,-
een gemeentelijk tractement van	- 50,-
aan schoolgelden	- 538,16
aan pennen, griffels, inkt en olie	- 24,16
Totaal	<u>f. 662,32</u>

Hiervan moet echter worden afgetrokken:

het tractement voor de hulponderwijzer	f. 75,-
kost en inwoning voor dezelfde man	- 100,-
Zodat de onderwijzer uiteindelijk verdient	<u>f. 487,32</u>

N.B. Griffels kostten omstreeks die tijd f. 1,32½ per duizend (!), een kruik inkt f. 1,84 en een gelinieerd schrijfblok 6,2 cent per stuk.

In 1860 komt de grote klap. Het tractement van de hoofdonderwijzer stijgt tot f. 650,- per jaar, plus het vrije gebruik van een woning met tuin en de schoolgelden. Een (hulp)onderwijzer krijgt dan f. 225,-; een jaar later f. 300,- en in 1873 wordt dit f. 400,-. Men was hier kennelijk niet tevreden mee, want in 1875 krijgt de hoofdonderwijzer f. 800,-. Dan vervalt echter 20 % van de schoolgelden (ongeveer f. 85,-). Hij blijft echter de vrije beschikking houden over een woning met tuin.

In 1877 wordt het tractement van de hulponderwijzer ook verhoogd tot f. 500,- en in 1880 zelfs tot f. 600,-.

In 1888 slaat dan het bezuinigingspook toe en wordt het tractement voor een nieuw te benoemen onderwijzer verlaagd tot f. 450,-. Het gevolg: in 3 jaar tijd worden er 5 onderwijzers aangesteld, maar er vertrekken er ook weer 5.

Tenslotte dit verloop te stuiten, besluit de Raad in 1890 de tractementen weer op te trekken. De hoofdonderwijzer krijgt voortaan f. 900,- (wettelijk mag dit f. 850,- zijn), plus vrij gebruik van woning en tuin. Een onderwijzer met hoofdakte gaat f. 600,- en de overige onderwijzers f. 450,- verdienen. Voor de laatsten gaat het inkomen na één dienstjaar met f. 25,-; na twee jaren met f. 50,- omhoog.

In 1893 krijgt een onderwijzer f. 700,- en de overigen f. 500,- per jaar, terwijl voor het behalen van een akte Frans f. 50,- in het vooruitzicht wordt gesteld.

Tenslotte wordt het tractement van de hoofdonderwijzer met f. 100,- verhoogd, aangezien de nieuw te bouwen woning geen tuin bezit.

Interessante aantekeningen uit een kasboek.

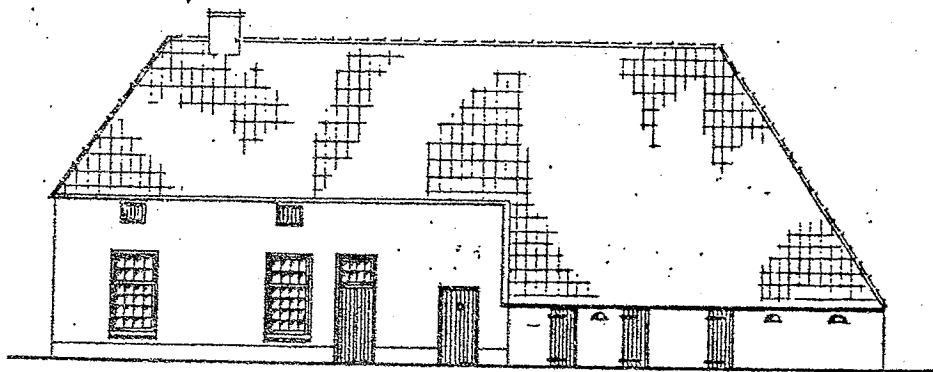
(Het kasboek was van een herbergier, annex boer en vrachtrijder in de jaren 50 van de vorige eeuw).

door D. ten Arve.

Van één onzer leden kreeg ik enkele nog resterende bladzijden ter inzage, die ooit door zijn overgrootvader waren genoteerd in een vrij groot kasboek, tevens debiteurenboek.

De daarin vermelde leveringen van goederen en diensten, alsmede de daarvoor berekende prijzen geven een vrij duidelijk beeld van de functie, die een eenvoudige boerenherberg in die tijd vervulde en geven tevens aan hoe betrekkelijk de waardering in geld eigenlijk is.

Thans zijn de herbergen, zoals die eertijds langs de zandwegen en naderhand langs de primitief verharde wegen werden gebouwd nog vaak te herkennen aan hun bouw. In tegenstelling tot de boerderijen, die in deze omgeving vroeger allemaal met het achterhuis naar de weg stonden, waren de herbergen meestal langs de weg opgebouwd, evenals de bijbehorende schuur, waarin extra grote deuren zaten, om eventuele vrachtrijders hun wagen met koopmansgoederen naar binnen te kunnen laten rijden. Terwijl alle huizen de zijgevels zeer laag hielden, was bij de herberg de langs de weg liggende zijde zo hoog opgetrokken, dat daarin enkele grotere ramen en een behoorlijke deur, meer licht en een ruimere toegang tot de verblijfsruimte van de gasten kon geven. Dit moge blijken uit de onderstaande tekening van deze voormalige herberg.

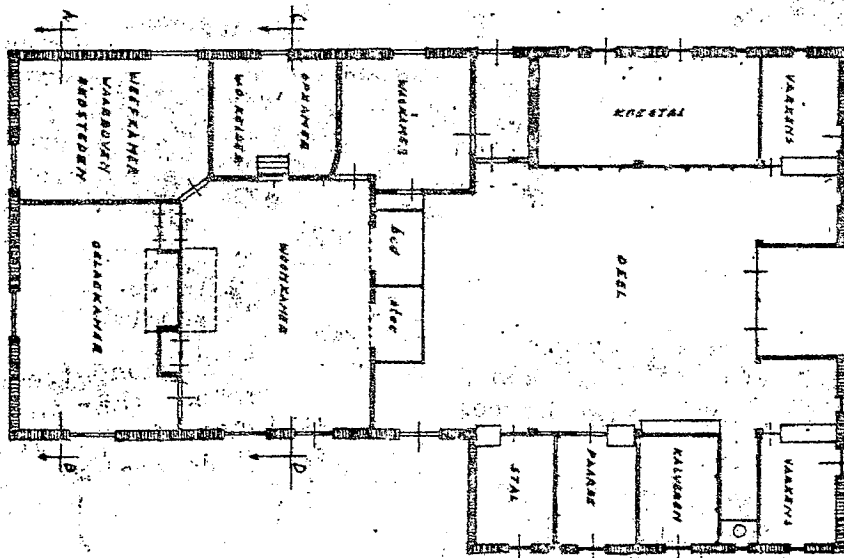
ZIJGEVEL RECHTS

Overigens kan men zich bij het zien, maar vooral bij het binnentreden van een dergelijke herberg maar nauwelijks een voorstelling maken, waar in die tijd de reizigers enigszins konden bekomen van de vermoeienissen, konden eten en zelfs eventueel slapen. Dit geldt temeer als men bedenkt, dat de gezinnen in die tijd meestal zeker uit twee, mogelijk niet meer geheel complete generaties bestonden en er dikwijls ook nog een knecht en meid inwonend was. Onvoorstelbaar met hoe weinig comfort de reiziger na een vermoeiende tocht langs en door vaak bijna onbegaanbare wegen, zich tevreden moest stellen, als hij noodgedwongen ergens moest overnachten.

Het is dan ook bijzonder interessant om, ter illustratie, enkele gedeelten van die bladzijden te kunnen kopiëren, zodat we ons enigszins een beeld kunnen vormen van de toch bijzonder belangrijke schakel, die een herbergier in vroeger tijden heeft vervuld, zowel in het lokale als soms wel internationale verkeer. Een herberg en daarmee de herbergier en zijn gezin of allen, die hem in die functie terzijde stonden, was al in de oudheid een onmisbare gelegenheid om eventueel uit te rusten, te eten en te drinken en zodanig te overnachten na een vaak dagenlange, vermoeiende tocht te voet of in gunstiger geval te paard of per wagen. Deze tochten, over vaak bijna onbegaanbare wegen en dikwijls onherbergzame streken, waar nauwelijks iemand woonde, waren slechts mogelijk als er zo nu en dan gelegenheid was, voor zowel mens als dier, even te rusten, van paard te wisselen of anderszins hulp te kunnen vragen. In dit geval was er al een enorme verbetering in de boven geschetste toestand

ontstaan. Immers, er was een tiental jaren eerder een harde weg aangelegd, helemaal van Zutphen tot de grens achter Winterswijk, dwars door het Ruurlose Broek, dat als onbegaanbaar bekend stond. De weg van Ruurlo naar Groenlo en Winterswijk liep dan ook, sedert eeuwen, langs de Vosheuvelweg, over de Huikert naar de Platvoet, waar hij aansloot op een aloude Hessenweg, die langs de Lebbenbrugge (tolhuis en herberg) liep en zich voortzette door het hogere gedeelte van Beltrum naar Groenlo. Veel van deze routes waren door de eeuwen heen al "gaandeweg" uitgestippeld, als zijnde de best begaanbare onder de meest barre omstandigheden. Er wordt zelfs wel eens beweerd en verondersteld, dat er in de tijd van Karel de Grote al op zo'n gemiddelde afstand van een uur gaans (circa 5 km) of een veelvoud daarvan, overal langs deze routes een soort onderkomens werden aangelegd, die langzamerhand werden verbeterd tot een primitieve herberg. Deze pleisterplaatsen, die bij voorkeur natuurlijk op iets hogere grond werden aangelegd, breidden zich naderhand vaak uit, doordat zich daar ambachtslieden vestigden, die zonodig reparaties aan wagen en tuig konden verrichten. Zij konden ook hulp verlenen, wanneer er anderszins problemen waren. Wanneer we de afstanden van Ruurlo naar Borculo en Barchem nemen en dan verder weer naar Neede, Haarlo of Lochem, dan blijkt dat uur gaans wel zo'n beetje te kloppen. De afstand naar Zutphen is ruim 20 kilometer, maar we zijn dan inmiddels ook 't Medler en Vorden als tussen-stations gepasseerd, waardoor ook hier weer aan deze theorie wordt voldaan.

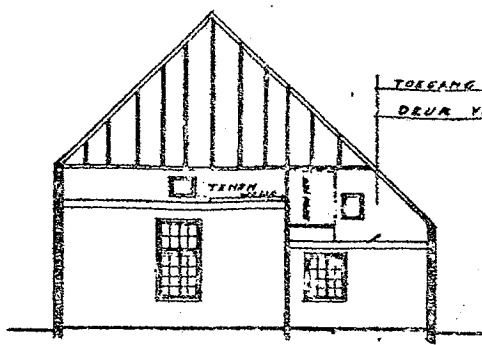
Aan de verharde weg van Ruurlo naar Groenlo bouwde in 1839 Jan Tragter zijn boerderij annex herberg. De platte grond van dit pand geeft een goed beeld van het woongerief in die tijd. Uit de tekening blijkt ook, dat er naast de herberg ruimte was voor enkele voertuigen, omdat ook de paarden gevoederd en gedrenkt moesten worden. Deze ruimte was vanuit de gelagkamer te overzien. Dat er ook wel eens voerlui of reizigers bleven overnachten, blijkt ook uit de twee paardestallen in het achterhuis. Tot in de dertiger jaren stonden bij deze boerenherbergen zinken voertroggen, waarin het voer voor de paarden gestort werd.

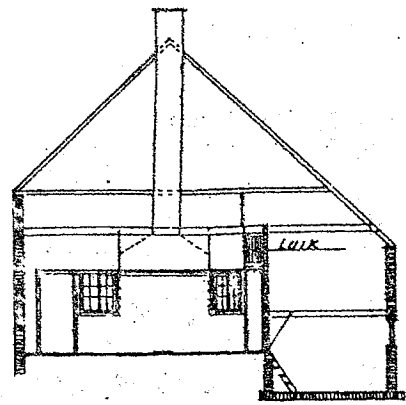
van Ruurlo naar Groenlo

De gasten, die bleven overnachten, sliepen boven de weefkamer, die naast de gelagkamer lag. Vanuit de woonkamer kwam men met een korte ladder, door een luik, op deze vrij lage zolder, waar enkele bedsteden waren aangebracht. (zie de tekening op het volgende blad).

Dat men zich de verharde weg naar Groenlo, hoewel aanzienlijk korter dan de oude route, nog niet zo best moet voorstellen, bleek wel uit het feit, dat de herbergier nog vaak 1 of 2 paarden moest voorspannen, wanneer de postkoets (diligence) om wat voor redenen dan ook, het alleen niet kon klaarspelen, om een beetje volgens de "dienstregeling" aan te komen in Zutphen of Winterswijk.

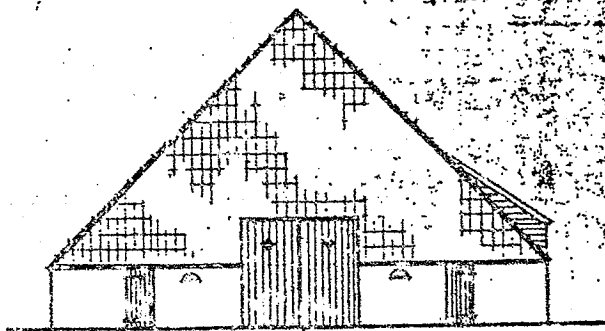
DOORSNEDE A-B

DOORSNEDE C-D

Dat de herbergier vaak ook vrachtrijder was, lag ~~mogelijk~~ dus mogelijk aan die omstandigheid, dat hij nogal eens moest voorspannen om iemand te helpen, die een te zware vracht door een te slechte weg moest vervoeren. Ook waren er nog veel boeren in de diverse buurten, die geen paard hielden en uiteraard nog aan een zandweg woonden. Ook was de schuur van een herberg soms een soort overslagplaats voor goederen, die door iemand vanuit een andere plaats werden aangevoerd, ten behoeve van de bouw van een huis of schuur. Dat men dan meteen maar een borrel bestelde ligt nogal voor de hand, aangezien men onderweg daarvoor weinig gelegenheid had en het drinkwater in het Ruurlose Broek bijzonder slecht was, zoals ik mij nog uit mijn jeugd kan herinneren.

Hieronder ziet U een tekening van de achterzijde van de herberg, zoals deze er in 1839 moet hebben uitgezien.

ACHTERGEVEL

Naast de al genoemde functies gaf een herberg ook een gevoel van veiligheid, gezelligheid en warmte, wanneer men onder het genot van een "boddel" bij het flakkerend haardvuur, de laatste nieuwtjes kon vernemen, die de waard wist te vertellen. Men kon er ook weer enigszins op de hoogte komen van de belangrijkste gebeurtenissen van dichtbij en soms veraf, die door de marskramers en voerlui, overal vandaan, onderweg werden gehoord en hier verder tot verspreiding kwamen. Immers kranten waren er hier nog maar nauwelijks te bekennen en men was grotendeels aangewezen op mondelinge berichtgeving, die slechts bij monde van de koster in of bij de kerk of door een omroeper werd verzorgd. Dit was dan meestal meer het plaatselijke en het nieuws, dat de overheid ter algemene kennis bracht.

Tenslotte wil ik U nog even iets vertellen over de onderstaande stukjes tekst uit het genoemde kasboek, waaruit blijkt, wat er zoal door de herbergier geleverd werd en welke diensten hij verrichtte.

Het is onverstelbaar hoe weinig men toen voor een nacht logies met ontbijt rekende, alsmede het bedrag, dat men in rekening bracht om met een paard de diligence te helpen trekken en dan zelf natuurlijk ook nog mee moest, om het paard weer naar huis te brengen.

Men zou daaruit de conclusie kunnen trekken, dat de menselijke arbeid maar ontzettend slecht beloond werd, doch omgekeerd kan men ook zeggen, dat de gulden van toen veel meer waarde had, dan de daalder waarmee men tegenwoordig op de

1840	voor spannen naar groenlo	gouden	summe
	Drie Boddels		15
	gegeten in eenen Boddel		7
	Dreagen maal. Jes haren		3
			18
1841	voor spannen met de Delle naar zulfur	3	7
20	Eene Boddels 8. pinet Jes haren		2

1840	voor de peck van J. Fragler	gouden	centen
	hout gekaatt 134		
	voor gespannen	3	75
1841	voor gespannen	1	50
27	voor gespannen en nagelozes	2	40

1841	Bereidschap spannen	1	
	mit de elle naar groenlo	1	
	Twee paarden mit de elle naar groenlo	2	
	voor spannen met 2 paarden naar groenlo	2	

1840	voor J. Boopman	voor J. Fragler	
1840	voor gespannen	gouden	centen
1840	een Boddel	1	5
	gegeten		20
	Drie Boddels Driemmen gegeten		70
	Drie paarden hout		30
	geld gekaand		60
	Drie Boddels		15
	25 kop. haren		24
1840	1841		40
3	voor gespannen	1	
5	geleunt in eenen		55
1841	voor gespannen	1	
1841	voor gespannen	1	
	voor nagelozes		95
	delf en unde bus voor gespannen en nagelozes		
	paar den hooft	1	
	willen in nagelozes in eenen		
	Boddel in een paard hooft		60
	Delf hooft		5
	willen in delf voor nagelozes		75
	voor nagelozes en hooft en nagelozes	1	2

3
 114.5
 575 613